

PAPER DETAILS

TITLE: Aile Kurumuna Yönelik Tehditlerin Farklı Kültürel Deneyimler Açısından Sosyolojik İncelemesi

AUTHORS: Aysegül DEMİR

PAGES: 5422-5450

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1352853>

Aile Kurumuna Yönelik Tehditlerin Farklı Kültürel Deneyimler Açısından Sosyolojik İncelemesi

DOI: 10.26466/opus.812891

*

Aysegül Demir*

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Sinop/Türkiye

E-Posta: ayseguldemir@sinop.edu.tr

ORCID: [0000-0002-7328-4492](https://orcid.org/0000-0002-7328-4492)

Öz

Bu çalışmada, aile kurumuna yönelik tehditlerin farklı kültürel deneyimler açısından sosyolojik incelemesinin TRTBELGESEL’de yayınlanmış olan “Aile Olmak” başlıklı belgesel serisi örneği üzerinden yapılması hedeflenmektedir. Çalışmanın yöntemi olarak sosyolojik araştırmada sıklıkla kullanılan niteliksel-yorumsal çözümlemenin klasik bir alanı olarak görsel doküman analizi tekniğinin kullanılması uygun görülmektedir. Çalışmanın örneklemini TRTBELGESEL’de yayımlanan ve toplamda 11 (on bir) adet birbirinden farklı konular işlenen belgesel serisi oluşturmaktadır. Her bir belgeselin konusu birbirinden farklı ailelerin toplumsal gerçeklik üzerine inşa edilen gündelik yaşamlarındaki sosyal-ekonomik-kültürel deneyimlerin işlendiği ana temaları kapsamaktadır. Çalışmada bu ana temalar, birincisi “gurbetçi”; ikincisi “mülteci, mekân, engellilik, travma, sağlık, yetersiz beslenme, yoksulluk, tek ebeveynlik”; üçüncüsü “nitelsiz işgücü”; dördüncüsü “yerleşim, ulaşım, kuraklık, tarım, hayvancılık, yerleşim, ulaşım, sağlık, yaşlılık, zanaat, sermaye, eğitim, fırsat eşitsizliği”; beşincisi “savaş, göç, iletişim”; altıncısı “emperyalizm, turizm, kültürel yozlaşma, değerler, eşitsizlik”; yedincisi “balık besiciliği, kapitalizm, gündelik yaşam”; sekizincisi “çocukluk”, dokuzuncusu “göçebelik, kent, gelenekler”; onuncusu “işgal, yoksulluk, sömürü”; on birincisi “çocuk hizmetleri, darbe, tarih, haberleşme, mektup, duygular, dil” olmaktadır. Sonuç olarak, çalışmanın bulguları doğrultusunda elde edilen konular ve bu konulara ilişkin ana temalar nitel araştırma teknikleri aracılığıyla sosyolojik olarak anlamlandırılmış, betimlenmiş, yorumlanmış ve değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aile, Gündelik Yaşam, Toplumsal Gerçekliğin İnşası, Doküman Analizi.

Sociological Analysis of Threats Against Family Institution in Terms of Different Cultural Experiences

*

Abstract

In this study, it is aimed to examine the sociological analysis of the threats against the family institution in terms of different cultural experiences through the example of the documentary series titled "Being a Family" published in TRTBELGESEL. It is considered appropriate to use the visual document analysis technique as a classical field of qualitative-interpretive analysis, which is frequently used in sociological research as the method of the study. The sample of the study consists of a total of 11 (eleven) documentary series published in TRTBELGESEL, which deals with different topics. The subject of each documentary covers the main themes of different families' social-economic-cultural experiences in their daily lives built on social reality. These main themes in the study are the first of them "expatriate"; the second is "refugee, space, disability, trauma, health, malnutrition, poverty, single parenthood"; third, "unqualified labor force"; the fourth is "settlement, transportation, drought, agriculture, animal husbandry, settlement, transportation, health, old age, craft, capital, education, inequality of opportunity"; the fifth is "war, immigration, communication"; sixth "imperialism, tourism, cultural degeneration, values, inequality"; the seventh is "fish farming, capitalism, everyday life"; eighth is "childhood", the ninth is "nomadism, city, traditions"; the tenth is "occupation, poverty, exploitation"; the eleventh is "child services, coup, history, communication, letter, emotions, language". As a result, the topics obtained in line with the findings of the study and the main themes related to these issues are sociologically meaningful, described, interpreted and evaluated through qualitative research techniques.

Keywords: Family Institution, Daily Life, Construction of Social Reality, Document Analysis.

Giriş

Aile, “insan soyunu sürdürmek üzere iki farklı cins arasında kurulan, evlilik bağıyla başlayan, birincil ilişkilere dayanan, bu arada cinsel ilişkilere meşruiyet kazandıran, soy ve akrabalık düzeyleriyle toplumsal bir boyut taşıyan, soyut bir ilişkiler ağı olması itibarıyla kültürel bir kurum; ama nesnel insanlardan oluşması itibarıyla fiili bir gruptur” (Sarı, 2014, s.20).

Aile, tarihsel süreçte geçmişten günümüze kadar toplumların her döneminde bir alt sistemi şeklinde yapılandırılmıştır. İçinde bulunulan topluma göre yapılandırılan bu alt sistemde, gündelik yaşam eksenli aile içi ilişki ve etkileşimler toplumun kültürel değerler ve norm dizgelerine göre biçimlenmektedir. Hatta modern sanayi toplumlarında ve sanayi öncesi geleneksel toplumların tümünde aile, toplumun temel kurumu olarak belirmektedir. Dönemin egemen olduğu değerler sistemi, aile kurumunun içinde yaşanan topluma göre toplumsal gerçekliğin inşa ettiği ilişki, etkileşim ve iletişim biçimlerini yapılandırmakta ve düzenlemektedir (Önür, 2013, s.122).

Toplumsal gerçeklik, toplum tarafından inşa edilen amaçlar doğrultusunda bireylerin bu amaçları anlaşılabilir bir şekilde görmesinin bir biçimini temsil eder. Öyle ki bu gerçekliğin karmaşık yapısının çözümlenebilmesinin nedeni, onun hafif ve görülmez özellikte olmasından kaynaklıdır. Bu karmaşık yapı, bireylerin yaşantılarında kurdukları iletişim ağlarıyla birlikte var olan etkileşimde ortaya çıkan çıkarlar, niyetler ve amaçların ne şekilde ve nasıl olduğunu kapsayıcı bir şekilde sunar (Searle, 2005 s.17-51).

Aile kurumu bu toplumsal gerçeklik içerisinde toplumsal düzen, bireyin sosyalizasyonu, mahremiyet ve özel sınırların korunması gibi özellikleriyle pek çok açıdan değişmektedir. Ortaya çıkan bu değişimin meydana getireceği sonuçları tahmin etmek belirsiz olabilir. Ancak sosyal, ekonomik, politik konulardaki dış baskılar ya da tehditler olsa dahi aile kurumunun dış baskılara karşı büyük bir direnç göstererek tüm sosyal kurumları da içine alan bir ağ etrafında gücünü göstererek varlığını tüm gücüyle idame ettirmeye çalışmaktadır (Subaşı, 2014, s.113-115).

Aile Kurumu, bu işlevsel döngü içerisinde toplumda konumlanmış ve hem yeri hem önemi açısından oldukça sağlam dayanağı olan, diğer kurumlarla birebir ilişkisellik bağı üzerine kurulan toplumsal yapının bir parçasını oluşturmaktadır. Aile olmak ise, gündelik yaşam içerisinde üyelerinin statü ve rollerini kapsayan tüm işlevleri ile ilişkili olmakta ve kültürel farklılıklar

ve deneyimlerin de etkisiyle sahip oldukları haklar bazında çeşitli toplumlarda yükümlülükleri farklılaşabilmektedir. Bu yönde beliren kurumsal olgular, aile olmanın sorumlulukları gereğince doğayla ve toplumla bir mücadele alanı oluşturmakta ve kendi baş etme stratejileri doğrultusunda bireylere bir yaşantı alanı inşa etmenin önünü açmaktadır.

Gündelik yaşam, bireylerin doğayla dönüştürücü bir praksis içine girdiği, yoldaşlığı ve aşkı öğrendiği, iletişimsel becerileri geliştirdiği bir alandır. Ayrıca, normatif kavramları pragmatik bir şekilde formüle uyguladığı, çok çeşitli arzuları, acıları ve duyguları hissettiği ve ne olursa olsun sonunda sönmümlendiği bir hayati önemi temsil eden çevre anlamını da ifade etmektedir. Kısaca ifade etmek gerekirse gerek gündelik gerekse kolektif manada bireylerin çok yönlü becerilerini geliştirdiği ve tamamıyla bütünleşip gerçek manada insan olduğuna ilişkin deneyimlerin toplumsal ilişkiler geliştirilerek yaşandığı ortamdır (Gardiner, 2016, s.14-15).

Toplumsal ilişkiler, mevcut olan sosyal, kültürel, ekonomik ve biyo-fiziksel bağlamlarda insanın beyni, zihni ve insan organizmasının tümü arasındaki sayılamayan etkileşimlerden ve bu etkileşimlerle beraber söz konusu düzeylerin altında yatan süreçlerden meydana gelmektedir. Bu ilişkilerin varlığını mümkün kılan insan doğasına ilişkin ağları, içkin ilişkisellik hususunda toplumsal bilincin gizemi hakkında söylenenleri ve yaşananları daha iyi görmek ve anlamak gerekmektedir (McFarlane, 2013, s.117).

Toplumsal hareketlilik ve üyelerin toplumsal veya ekonomik anlamda birbirlerine bağlı ağlar, ilişkisellik etrafında toplumsal yükümlülüklerin uygulanmasında etkili mekanizmalar olduğunun altını çizen bir simgesel göstergeci. Bu yönde bir iletişim ağına aidiyeti olan birey, etkileşimi sadece sembolik mübadeleler bakımından değil, aynı zamanda malların ve hizmetlerin mübadelesi açısından da başka bireylere bağımlı bir şekilde gerçekleştirmektedir. Bireylerin arasındaki bu ağlardaki konumun korunması, hem var olan yaşantının tüm haklarından yararlanılması hem de buna karşın yükümlülüklerin yerine getirilmesi ile mümkün olmaktadır (De Landa, 2006, s.249).

Bu çalışmada, kuramsal açıdan Sosyal İnşacı Yaklaşım'ın "gündelik yaşam" ve kültür kavramları odak noktası olarak ele alınmıştır. Aile kurumuna yönelik tehditlerin farklı kültürel deneyimler açısından incelemesi, TRTBEL-GESEL'de yayınlanmış olan "Aile Olmak" adlı belgesel serisi aracılığıyla ni-

teliksel yorumlama kullanılarak incelenmektedir. Çalışmadan elde edilen veriler doğrultusunda bulgular önce demografik özelliklerine göre ayrılmış ve sonrasında belgesel serisini oluşturan on bir adet konu başlığında yer alan temalarla ilişkilendirilmiştir. Elde edilen bulgular netice olarak farklı kültürel deneyimler yaşayan toplumlarda aile kurumunun sürdürülebilirliğine ilişkin “yaşantı” biçimlerinin varlık gösterdiği ve gündelik yaşam zorluklarıyla mücadele alanlarının farklı “baş etme stratejileri” ile yoğunlukta olduğu gözlenmektedir. Böylece, her ne kadar farklı toplumların tarihsel ve toplumsal dünyada yaşantı biçimleri farklılaşsa da söz konusu aile kurumu olduğunda, bu konuda kültürel benzerliklerin biraradalığının ve etkileşimin görünür olduğunu söylemek mümkün olmaktadır.

Yöntem

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemleri kullanılarak yapılmaktadır. Nitel araştırmalarda görsel materyallerden yararlanılarak belge analizi yapılabilmektedir (Mayring, 2011, s.52). İletişim araçları sinema, TV, video, afişler, poster, fotoğraf ve benzeri olarak iletişim dünyasındaki ve günlük hayattaki yeri genişledikçe bu araçların sosyolojik incelenmesi ve değerlendirilmesine yönelik ihtiyaç doğmaktadır (Bilgin, 2006, s.161).

Görsel araştırmalarda görüntüler, elde edildikleri kaynağa göre iki büyük alan içerisinde değerlendirilmektedir. İlki; üretilmiş, hazır ya da buluntu görsellerdir. İkincisi ise araştırmacıların saha çalışmalarında kendilerinin ürettiği görsel malzemelerdir. Toplamların üretilmiş oldukları buluntu ya da hazır görüntüleri inceleme nesnesi olarak ele alan araştırmalar, görsel sosyolojik araştırmaların önemli bir bölümünü oluşturmaktadır (Toksoy, 2019). Çalışmada herhangi bir sınırlandırmaya gidilmemiş ve buluntu veya hazır görüntüleri inceleme nesnesi olarak TRTBELGESEL’de yayımlanan “Aile olmak” adlı belgesel analiz edilmiştir. Bulgular, belgeselde her biri ayrı ayrı konularla ele alınarak işlenen on bir bölümlük videonun tamamını kapsayan verilerden elde edilmiştir. Sonrasında, görsel materyaller eşliğinde veriler, öncelikle gruplara ayrılarak kategorize edilmiş sonrasında ise anlamlandırılmış, betimlenmiş, yorumlanmış ve değerlendirilmiştir.

Bulgular

Çalışmanın bulgularında, TRTBELGESEL’de yayınlanan “Aile Olmak” adlı on bir adet belgesel serisinden elde edilen verilerin bulguları yer almaktadır.

Belgeselde birbirinden farklı ülkelerde yaşayan insanların aile yaşamına dair deneyimleri, içinde yaşadığımız topluma bir farkındalık sunması açısından oldukça anlamlı bulunmaktadır. Sembolik açıdan “aile olmak” adlı belgeselde hem görsel hem de işitsel açıdan farklı kültürlerde yaşayan toplumların aile “yaşantı” biçimlerine dair adeta göstergeler şöleni sunulmaktadır. Belgesel serisinin içeriğine gelince gündelik yaşamda sokaktan küresel süreçlere kadar etkilendikleri tüm toplumsal, ekonomik ve tarihsel süreçleri göstergeler aracılığıyla anlamlandırmak, betimlemek, yorumlamak ve değerlendirmek mümkün olmaktadır.

Demografik Bulgular

Çalışmanın birinci konusunu oluşturan *Yeni Kahramanlar*, “gurbetçi”; ikinci konusunu oluşturan *Zeytin Ağaçlarının Altında*, Mülteci, “Mekân, Engellilik, Travma, Sağlık-Yetersiz Beslenme”; üçüncü konusunu oluşturan *Rüyaların Peşinde*; “Nitelsiz İşgücü”; dördüncü konusunu oluşturan “*Çölün Başladığı Yer*”, “Yerleşim-Ulaşım, Kuraklık, Tarım-Hayvancılık, Yerleşim-Ulaşım, Sağlık-Yaşlılık, Zanaat-Sermaye, Eğitim/Fırsat Eşitsizliği”; beşinci konusunu oluşturan *Şehrin Son Sakinleri*, “Savaş, Göç, İletişim”; altıncı konusunu oluşturan *İyi Tatiller*, “Emperyalizm, Turizm, Kültürel Yozlaşma, Değerler, Eşitsizlik”; yedinci konusunu oluşturan *Su Üstünde İki Hikâye*, “Balık Besiciliği, Kapitalizm, Gündelik Yaşam”; sekizinci konusunu oluşturan *Çöl Yolcuları*, “Çocukluk”, dokuzuncu konusunu oluşturan *Bozkırın Bekçileri*, “Göçebelilik, Kent, Gelenekler”; onuncu konusunu oluşturan *Beklenen Gün*, “İşgal, Yoksulluk, Sömürü”; on birinci konusunu oluşturan *Büyük Dua*, “Çocuk Hizmetleri, Darbe-Tarih, Haberleşme/Mektup, Duygular-Dil” ana temalarını içermektedir.

Tablo 1. “Aile Olmak” (TRTBELGESEL) Demografik Bilgiler/Tanıtıcı Özellikler

Bölüm/Süre	Konu	Karakter	Yer	Ana Tema	Yönetmen
1 (25dk.06sn.)	Yeni Kahramanlar	Beny	Filipinler/ Banaue Pirinç Terasları	Gurbetçi	Emre Karapınar
2 (24dk.32 sn.)	Zeytin Ağaçlarının Altında	Fida	Suriye	Mülteci, Mekân, Engellilik, Travma, Sağlık-Yetersiz Beslenme	
3 (25dk.02 sn.)	Rüyaların Peşinde	Amani	Zanzibar Takım Adaları/Buzi Adası	Niteliksiz İşgücü	
4 (24dk.34sn.)	Çölün Başladığı Yer	Ümeyme-Hafız	Moritanya	Yerleşim-Ulaşım, Kuraklık, Tarım-Hayvancılık, Yerleşim, Ulaşım, Sağlık-Yaşlılık, Zanaat-Sermaye, Eğitim/Fırsat Eşitsizliği	
5 (23dk.02sn.)	Şehrin Son Sakinleri	Rucva	Suriye	Savaş, Göç, İletişim	
6 (25dk.00sn.)	İyi Tatiller	Cuma	Zanzibar	Emperyalizm, Turizm, Kültürel Yozlaşma, Değerler, Eşitsizlik	
7 (27dk.03sn.)	Su Üstünde İki Hikâye	Abdurrauf ve Murayda	Filipinler/ Mindanao	Balık Besiciliği, Kayıkcılık, Kapitalizm, Gündelik Yaşam	
8 (26dk.19sn.)	Çöl Yolcuları	İbrahim ve Yahya	Çad Çölleri	Çocukluk	
9 (24dk.01sn.)	Bozkırın Bekçileri	Berdihat	Moğolistan	Göçebelik, Kent, Gelenekler	
10 (23dk.33sn.)	Beklenen Gün	Azizullah	Afganistan	İşgal, Yoksulluk, Sömürü	
11 (27dk.06sn.)	Büyük Dua	Gina ve Alpaslan	Endonezya/ Türkiye	Çocuk Hizmetleri, Darbe-Tarih, Haberleşme/Mektup Duygular-Dil	

Kaynak: TRTBELGESEL, 2019, <https://www.trtbelgesel.com.tr/kultur-antropoloji/aile-olmak>

“Bütün yıkıcı unsurlara rağmen, aile kurumunu ayakta tutmak için mücadele eden annelerin, babaların ve çocukların etkileyici hikâyesi. ...her bir bölümde yeryüzünün farklı bölgelerinde yaşayan; birbirinden farklı insan hikâyelerini evlerimize, bizim ailelerimize konuk ediyor” (TRTBELGESEL, 2019).

Belgeselin tümünü kapsayan yukarıdaki ifade, aile kurumuna yönelik tehditlere karşı inşa edilen “baş etme stratejileri”nin tarihsel ve toplumsal dünyanın “yaşantı” alanındaki mücadelelerde, nasıl ve ne şekilde olduğunun sergilenmesi ve bunların tümüne ışık tutması açısından dikkat çekicidir.

Bölümler, Ana Temalar ve Görsel Materyaller

Yeni Kahramanlar (Bölüm 1): *Yeni Kahramanlar* konusunun anlatıldığı birinci bölüm, “gurbetçi” ana teması üzerinden şekillenmektedir. Bu bölümde doğrudan “göç” olgusundan ziyade “mevsimlik göç” olgusu ele alınmaktadır. Aileler ekonomik anlamda gündelik yaşamlarını idame ettirebilmek için kısa

ve aralıklı sürelerle coğrafi hareketlilik deneyimi yaşamaktadırlar. Bu durum, aile içi etkileşim ve ilişkileri doğrudan etkileyeceğinden aile kurumuna yönelik bir tehdit olarak görülmektedir.

En çok işçi göçü alma özelliğine sahip ülke olan Filipinler’de yabancı işçi olarak çalışan Beny ve eşinin, “*gurbetçi* yaşantısını ve kırsal yaşam koşullarının zorlukları”nı anlatmaktadır. Beny yaşamını, Filipinler’in kuzeyinde iki bin yıllık Banaue pirinç teraslarında geçimini sağlayarak geçirmektedir ve ekonomik olarak geçim sıkıntısı yaşamaktadır. Ayrıca Beny tek çocuğu Bensey ile bir kulübe evde yaşamaktadır. Buradaki yaşam öyküsünün altında yatan toplumsal gerçekliğin temelini “ekonomi” ve “aile” arasındaki ilişkisel ağlar belirlemektedir. İki toplumsal alt sistemin birbiriyle olan ilişkisinde aile olgusunun toplumsal gerçekliğinin inşası, karakterlerin insan-doğa mücadelesinde sarf ettikleri enerji ile görünür kılınmaktadır.

“Dağların, tepelerin ve yabani ormanların ardındaki bu köy, şehre çok uzak. Telefonun çekmediği araçların geçmediği bu köye ulaşmak kolay değil. Patika yollar, ormanın içinden ve tepelerden geçerek köye ulaşır. Medeniyetin uzağına saklanmış insanların hayatı çoğunlukla bu topraklarda geçer” (1. Bölüm, 4.05).

“Milyonlarca çocuk, annesinden veya babasından bazen da her ikisinden ayrı yaşamak zorunda. Daha konforlu bir yaşam için tercih edilen bu gurbet, aile yapısını zedeliyor. Böyle durumlarda çocuklar, genellikle aile büyükleriyle yaşıyor. Uzaklarda çalışan ebeveynleriyle telefonla veya internet yoluyla haberleşiyorlar” (1. Bölüm, 11.21).

Şekil 1. Yeni Kahramanlar

Bu bölümde, “mesafe” kavramının beraberinde getireceği “duygusal doyum”un özellikle çocuk(lar) açısından manevi/içsel boyutta bir etken oluşturacağını belirtmekte fayda bulunmaktadır. Burada, ekonomik koşulların yoksunluğu sonucunda ortaya çıkan “yoksulluk” ile birlikte tek ebeveyn olarak bir aile yaşamının nasıl ve ne şekilde inşa edildiğini görmek mümkündür. Her ne kadar dezavantajlı koşullar sebebiyle birbirinden uzak kalmak zorunda olan ebeveynler ve çocukları arasındaki bağda “mesafe” engeli ile karşılaşılsa da aralarındaki “iletişim ağları” ve “etkileşim” devam etmektedir.

Zeytin Ağaçlarının Altında (Bölüm 2): Zeytin Ağaçlarının Altında başlıklı ikinci bölümde, “mekân, engellilik, travma, sağlıksız-yetersiz beslenme” ana temaları üzerinde durulmaktadır. Bu ana temaların her birinin toplandığı merkez ise “göç” olgusu olmaktadır. Bu bölümde anlatılan göç şekli, küresel çapta yaşanan savaş mağdurlarının “yaşantı”larının yansımalarıdır. Eğer bir yerde bir savaştan bahsediliyorsa orada yıkımın, afetlerin, çöküntülerin, karmaşanın, kaosun yaşanmaması mümkün değildir. İkinci bölümün anlatıldığı kısımda, mülteci kamplarına konumlanmak zorunda kalmış insanların, bu kamplarda gündelik yaşamlarını yeniden inşa etme stratejileri gösterilmektedir. Belgesel’de en dikkat çekici nokta kuşkusuz “bu kampta yaşayan her çocuk yetim, her kadın da dul” bilgisinin yer almasıdır.

“Burası Suriye’nin Türkiye sınırında bulunan Kerame Mülteci kampı. Şehirler sürekli bombalanırken zeytinlikler hayata tutunmanın adresi oldu. Savaşta kaçanlar, önce zeytin ağalarının gölgesine sığındı. Sonra da kendi imkânlarıyla geçici çadırlar inşa ettiler. Yakın zamanda evlerine döneceklerdi. Ancak hiçbir zaman evlerine dönemediler. Savaş uzun yıllar sürdü. Çadırlar giderek çoğaldı ve burada yeni bir hayat başladı” (2. Bölüm, 2.10).

Bu kamplarda toplumsal gerçeklik, Berger ve Luckmann’ın (2008) tespit ettiği gibi “şimdi” ve “burada”dır. Bölümün ana karakteri olan Fida, savaşın mağdurlarından sadece biridir. Savaşta bir bacağını kaybetmiş olsa da başka mağdurların yaralarını sarmak için destek olmaya çalışmaktadır.

Şekil 2. Zeytin Ağalarının Altında

Yaklaşık elli bin kişinin yaşadığı bu kampta gönüllü öğretmenlik yapan Fida, travma yaşayan çocukların toplumsal hayata kazandırılması çabasıdadır. Bu kısım, Fida’nın dezavantajlı durumunu kendini yeniden inşa etmesi yönünden bir fırsat fakat çocuklarından fiziksel ve duygusal açıdan ayrı olması sebebiyle aileye yönelik bir tehdit olarak değerlendirilebilir (Demir, 2020, s.265).

“Fida’nın yaraları çok taze. Bacağını kaybetmesinin üzerinden henüz yedi ay geçmesine rağmen okula gidip gelirken zorlanıyor. Tekerlekli sandalyeye mahkûm olsa

da onu hayata bağlayan bir şey var. Çocuklarına kavuşacak olma umuduyla yaşıyor” (2. Bölüm, 7.38).

Esasında, yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalan her çocuğun anlatıldığı bu yaşam öyküsünde eğitim, toplumsal yaşamın devamlılığını sağlayan ve bireylerin yaşama tutunmasını kolaylaştıran bir “fırsatlar” silsilesi olarak sunulmaktadır. Mülteci bir yaşamın beraberinde getirdiği sosyo-ekonomik zorluklar özellikle de yoksulluk ve yetersiz beslenme sebebiyle kamplarda yaşayan bireylerin sağlıklarını olumsuz yönde etkilemektedir. Elbette sağlık konusundan bahsediliyorsa, mülteci kamplarındaki sağlık hizmetlerinin ve uluslararası yardım kuruluşlarının ve buna benzer yapılanmaların durumu önemli olmaktadır. Çünkü bu konuya ilişkin ne şekilde ve nasıl önlemler alınarak müdahale edildiği ve iyileştirme faaliyetlerinin neler olduğu kuşkusuz önem taşımaktadır.

Rüyaların Peşinde (Bölüm 3): *Rüyaların Peşinde* bölümünün ana karakteri Amani’dir. Bölüm içerik olarak Zanzibar Takım Adaları’nda yaşayan ve gelecekte doktor olmak isteyen fakat yaşadığı adada okul olmadığı için her gün başka bir adaya geçiş yapmak zorunda olan bir karakterin (Amani) gündelik yaşamını konu edinmektedir.

Şekil 3. *Rüyaların Peşinde*

“Bu küçük ve gizemli adada hayat, ormanın içinde mango ve muz ağaçlarının arasında kurulu. Tabiatın bahşettiği onlarca nimet olsa da elektrikleri, su şebekeleri, yolları, okulları ve elbette hastaneleri yok. Medeniyetin uzağında yaşayan bölge halkı çalışmak için diğer adalara gitmek zorunda kalıyor veya burada balıkçılık ile ilgileniyor” (3. Bölüm, 5.44).

Amani hem okula gitmek hem de annesi ve beş kardeşten oluşan ailesine bakmak zorundadır. Bu yüzden, ailesine ekonomik olarak katkı sunmak amacıyla gündelik hayatında arta kalan zamanlarında balıkçılık işlerinde çalışmak zorunda kalmaktadır. Böylece, bölümün ana temasını şekillendiren “niteliksiz işgücü” sorunu belirlenmektedir. Bu durum aynı zamanda toplumsal bir gerçeklik olan niteliksiz iş gücünün beraberinde getirdiği “çocuk işçiler” meselesini de günyüzüne çıkarmaktadır.

“Akşamın karanlığı aileyi sofraya çağırırken evlerde yemekler pişer. Yokluğun ortasında bile leziz yemekler yapmak, annelerin marifetidir. Buradaki evlerin çoğunda aynı manzarayı görmek mümkündür. Modern ocaklar, fırınlar, buzdolapları ve kol-tuklar olmasa da bir sofranın etrafında buluşmanın tadı dünyanın her yerinde aynıdır” (3. Bölüm, 20.16).

Bu farklı kültürlerde modernleşmenin, sanayileşmenin bir fiil görülmeyen gündelik yaşam deneyimleri, bize Berger ve Luckmann’ın (2008), kuramlarında belirttikleri “öteki”lerden uzak bir dünyayı resmetmektedir. Aile temelindeki geleneksel örüntülerin, yoksulluk ağında devamlılığını sürdürmesi yine bu bölümün baskın öğelerinden birisi olarak görülmektedir. Amani, gündelik yaşamın tüm zorluklarına rağmen eğitim ve kariyer açısından rüyalarının peşinde koşmaktan vazgeçmeyen ve sosyal değerlerden biri olarak inşa edilen aile olmanın farkındalığına sahip bir karakter olarak sunulmaktadır.

Çölün Başladığı Yer (Bölüm 4): Çölün Başladığı Yer, yerleşim, ulaşım, kuraklık, tarım, hayvancılık, ulaşım, sağlık, yaşlılık, zanaat, sermaye, eğitim, fırsat eşitsizliği ana temalarının işlendiği dördüncü bölümü içermektedir. Bu bölümde, eşi uzun süredir uzaklarda tedavi gören Humeyme karakterinin, bir anne olarak çöl şartlarında çocukları için verdiği mücadelenin hikayesi anlatılmaktadır.

“Humeyme, bir süre suya giderken kızını da beraberinde götürüyor. Her anne gibi kızına su yolunu öğretmesi gerek. Kum tepelerinin sürekli yer değiştirdiği bu çölde yol bulmak kolay değil...ve aniden ortaya çıkan kum fırtınaları çocuklar için ölümcül

olabilir. Kızını tek başına suya göndermek konusunda emin değil. Kafasındaysa tüm bunlara çözüm olacak bir plan var. Hümeyme'nin bir evi yok. Akrabalarının verdiği barakada yaşıyor. Dört çocuğuna ve felçli kayınpederine bakmak zorunda. Çünkü kocası uzun süredir hasta. Tedavi olmak için gittiği şehirden aylarca dönmedi. Moritanya'da sadece 20 hastane var. Ve hastanelerin hepsi büyük şehirlerde. İnsanlar tedavi olmak için yaşadıkları yerden uzaklaşmak zorunda...Bütün yük Hümeyme'nin omuzlarında. Ailesini ayakta tutabilmek için çalışmalı. Peki çölün ortasında bir insan ne yapabilir?" (4. Bölüm, 3.31).

Bu bölümün konusu, tarıma elverişli arazilerin neredeyse olmadığı, kuraklığın hâkim olduğu, ülkenin büyük bölümünde yerleşimin olmaması ve çöllerle kaplı olması, suya ulaşmak için kilometlerce yol gitmek zorunda kalan insanların zahmetli ve eziyetli yaşam koşullarını ortaya çıkaran, Batı Afrika ülkesinin Moritanya Kıtası'nda geçmektedir.

Şekil 4. Çölün Başladığı Yer

Hümeyme karakteri bu hikayede ekonomik koşulların oldukça zor yaşandığı kurak çöllerde kumaşlar üzerine yapılan işlemlerle oluşturduğu "zanaat" ile gündelik yaşamını idame ettirmek zorundadır. Ancak ekonomik sermayenin olmayışı, farklı iş alanlarına yönelmeyi getirmektedir. Bu sebeple, köylerinde yaşayan ve nispeten daha varlıklı ailelerin evlerinde "temizlik hizmetleri" yapmak durumunda kalmaktadır.

Şehrin Son Sakinleri (Bölüm 5): Şehrin Son Sakinlerinde, Suriye'de bir pazar yerine düşen bomba sonucu kocasını kaybetmiş, ailesini ayakta tutmaya çalışan bir annenin ve çocuklarının hikâyesi anlatılmaktadır.

“Uzun zamandır savaşın hüküm sürdüğü Suriye toprakları, baskıcı rejimin katliamlarıyla başlayan çatışmalar bir iç savaşa dönüştü. Şehirlerin birçoğu bombalandı ve yirmi milyonluk Suriye nüfusu giderek azaldı. Yüzbinlerce kişi öldü ve milyonlarca kişi yaşadığı yeri terk etmek zorunda kaldı. Birçok ülke farklı sebeplerle çatışmalara katıldı (5. Bölüm, 2.52). Her gün yüzlerce sivil bu saldırılarda katlediliyor. Ancak gökyüzünden bomba yağdıran bu ittifakın öldüremediği insanlar hala var ve harabeye uğramış şehirlerde yaşamaya ediyorlar. Bombaların rastgele düştüğü bir yerde güvenle yaşamak mümkün değil. Bir varil bombasının evinizi yerle bir etmesi için herhangi bir sebebe ihtiyacı yok. Zaten bu bombalar çoğu zaman sivilleri öldürür. Suriye’de geceler daha zor geçer. Uçak ve bomba gürültüleri gecenin sessizliğini işgal etmiştir. Ancak hiçbir şey çocukların hayallerini esir alamaz” (5. Bölüm, 3.39).

Suriye’de savaşın tam ortasında yaşanan bu hikayedeki ana temalar, savaş, göç ve iletişim olarak belirlenmektedir. Bu kısımda aile yaşamına dair en can alıcı nokta, “gecenin sessizliği”nin yerine, gündelik yaşamda toplumsal gerçekliğin “karanlığın işgali” üzerine inşa edilmesidir.

“Rucva, artık bu çorapları (kocasının) görmek istemiyor. O günü hatırlamak istemiyor. O kocasını kaybetti ben de kardeşimi. Rucva’nın eşi benim küçük kardeşimdi. Pazarda çorap satarken hayatını kaybetti. Varil bombası Pazar yerinin ortasına düştü. O gün çok sayıda insan öldü. Geriye bu kanlı çoraplardan başka hiçbir şey bırakmadı. Ve altı tane yetim çocuk. Hayat çocuklar için çok daha zor. Ama hala hayalleri var. Hala okumak istiyorlar. Mesela bazen benden kitap istiyorlar. Viam okulunu tamamlamak istiyor ama savaş devam ettiği sürece bu çok zor. Burada okullar bile bombalanıyor. Çocuklara bile acımıyorlar. Hiç kimseye acımıyorlar” (Rucva’nın kayınbiraderi, 5. Bölüm, 15.05).

Şekil 5. Şehrin Son Sakinleri

Şehrin Son Sakinleri isimli bu bölümde, savaş mağduru olan fakat göç etmemiş, gündelik yaşamlarını çatışma ortamında sürdürmeye çalışan insanların yaşantıları anlatılmaktadır. Suriye, konjonktürel açıdan uluslararası güçler tarafından çevrelenmiş stratejik bir savaş arenasının olduğu yerdir. Dolayısıyla burada insanların gündelik yaşamları öncelikle hayatta kalabilme ve barınma gibi temel ihtiyaçlar üzerinde biçimlenmektedir.

Uluslararası perspektifte, emperyalizmin her zerresinin hissedildiği bir alan gözler önüne serilmektedir. Burada, az gelişmişliğin tüm boyutlarını deneyimleyen insanlarla karşılaşmak mümkündür. Çatışmanın hâkim olduğu bu yerlerde, aile temelinde toplumsal düzen ve uyumun devamlılığı için bir nebze çaba gösterilmektedir. Her ne kadar aile olmaya yönelik bu dezavantajlı durumlar bir tehdit unsuru olarak belirse de Rucva ve ailesi bu değerleri “samimiyet” duygusu içerisinde korumaya devam etmektedir.

İyi Tatiller (Bölüm 6): İyi tatiller konusunun anlatıldığı altıncı bölümde, medresede gönüllü hocalık yapan Cuma’nın kendi yaşamını inşa etmek için verdiği mücadelenin hikâyesi anlatılmaktadır. Bu bölümün konusu, Zanzibar takımadalarında geçmektedir.

Şekil 6. İyi Tatiller

“Zanzibar, şimdilerde dünyanın dikkat çeken turistik yerlerinde birisi. Uçsuz bucaksız turkuaz sahilleri her yıl binlerce turist ağırlıyor. İlk başlarda yerli halk turizmin adaya zenginlik getireceğini düşünmüştü. Çok geçmeden öyle olduğunu anladılar. Artık turizmin sebep olduğu ahlaki yozlaşmayla uğraşmak zorundaydılar. Bu problemin üstesinden gelmeye çalışan, kendini vatanına borçlu görenlerden biri de yirmi beş yaşındaki Cuma. Hem çalışıyor hem de gönüllü hocalık yapıyor. Çalışmadığı zamanlarda vaktini bölgenin çocuklarıyla geçiriyor” (6. Bölüm, 2.41).

Ailede değerler, orta ölçekli bir konu olan “ev yönetimi”nin bir parçasını oluşturmaktadır. Evlilik değerleri, terbiye değerleri, geçim değerleri, saygı değerleri ve görgü değerleri aile konusuna ilişkin değerler olarak sıralanabilir (Canatan, 2013, s.288-290). Bu bölümde, emperyalizm kısılacı altında yaşayan insanların kendi kültürel ve sosyal değerlerini koruma çabası, Zanzibar adasındaki yaşantının bir göstergesi olmaktadır. Cuma, yozlaşma sebebiyle tahribata uğradığına inanılan değerlerin korunması ve sürdürülmesi gerektiğine inanan ve kendisini bu amaca adanmış idealist bir karakter olarak sunulmaktadır.

“İdeallerin, değerlerin ve çocuk civıltılarının arasından kimsenin bilmediği uzaklara bir yol olduğunu kim bilebilir. Sakince oturup geleceği hayal eden birinin aklından neler geçer. Mahallenin hemen dışına gürültünün uzağına, buraya onu çeken şey nedir? Cuma’nın hayalleri sınırsız olsa da yakında gerçekleşecek şeyi bekliyor. Arada sırada buraya gelip (ağacın altı) geçmiş ve geleceği düşünüyor. Günler geçip giderken yapabileceği tek şey sabırla mücadele etmek (6. Bölüm, 5.03). Zorlu koşullar, geleneksel avcılarının engelli kalmasıyla sonuçlanıyor. Zanzibar’lı balıkçılar için hayat hep zor geçiyor. Kendi tutukları balıklar pahalı olduğu için otellere ve lokantalara gitmiştir. Yoksul halkın sofrasını ise pirinç ve daha küçük balıklar şenlendirir. Yoklukta bile sofrayı lezzetli hale getirmek maharet gerektirir. Buradaki evlerin çoğunda aynı manzarayı görmek mümkündür. Birkaç parça eşyadan fazlası yoktur. Gazlı ocaklar, elektrikli fırınlar olmasa da yemek yapmak için illaki bir yol bulunur. Akşamın karanlığı aileyi sofraya davet eden bir çağrıdır. Bin yıllardır bu çağrı, belli belirsiz bir dürtüyle insanları evine götürür. Bu ev bazılarında eksik ve yaşanılmaz gelebilir. Bu sofralar bazılarında yeterli görünmeyebilir. Peki huzurla dolu bir evin noksan olduğunu kim iddia edebilir?” (6. Bölüm, 17.33).

Yukarıda anlatılanlarda görüldüğü gibi, “turizm” ile özdeşleşen bir adada yaşayan yerli halkın gündelik hayat koşulları “yoksulluk” derecesinde yaşanmaktadır. Fakat her ne kadar bu zorlu koşullar bir tehdit unsuru olarak karşılımlarına çıksa da duygusal ilişkilerle bir araya geldikleri aile ortamında bu yoksulluk izleri bertaraf edilebilmektedir. Gündelik yaşam koşullarının zorlukları, mücadele ekseninde birleşerek bir etkileşim ağı oluşturmakta ve ailenin birbirine tutunma biçiminde parçalanmalara ya da yok olmalara sebebiyet vermemektedir.

Su Üstünde İki Hikâyesi (Bölüm 7): *Su Üstünde İki Hikâyesi*; balık besiciliği, kayıkçılık, kapitalizm ve gündelik yaşam üçgeninde geçen bir yaşamın hikâyesinin anlatıldığı yedinci bölümü oluşturmaktadır. Bu bölümde, ailesinden uzakta, gölde balık besiciliği yapan Abdurrauf’un ve bir yandan çalışıp bir yandan da okumak zorunda olan Murayda’nın hikâyesi anlatılmaktadır.

Şekil 7. Su Üstünde İki Hikâyesi

“Dağın içinden kaynayan su, yüzyıllardır hem insanları hem de gölü besler. Ancak bölge sakinleri içme suyuna ulaşabilmek için gölün kaynağına gitmek zorundadır. Metropollerde sınırsızca tüketilirken dünyanın büyük bölümünde su için yolculuk yapmak hayatın bir parçasıdır. Abdurrauf ve arkadaşı iki günde bir bu zorlu yolculuğa çıkar. Ve bu yolculuğu eğlenceli hale getirmenin mutlaka bir yolunu bulurlar. Üstünde yaşadığımız gezegenin en büyük farkıdır su... çocuklar yolculuklarını tamamladı ancak onları bekleyen bir sürpriz var. Eolerine dönebilmek için kaybolan kayıklarının yerine geçici bir çözüm bulmak zorundalar. Çünkü Abdurrauf’un bir an önce çiftliğine ulaşması gerek. Buldukları çözüm çok da güvenli değil” (7. Bölüm, 09.08).

“Eğer balıkların başına bir şey gelirse, bunun ücretini benden keserler. Benim ise hem kendi ihtiyaçlarımı karşılamam hem de anneme para götürmem gerekiyor. İki kardeşim var ve onlar daha küçükler” (Abdurrauf, 7. Bölüm, 12.57).

Bu bölümdeki en dikkat çekici nokta gündelik yaşama dair, Abdurrauf’un en hareketli gününde dahi hayatın burada yavaş geçmesidir ve yalnız yaşamının getirdiği zorluklardır. Ailesinden uzakta geçirdiği her gün sonrasında, içsel/duygusal açıdan “özlem” duygusu yaşamaktadır. Bu oldukça zor olan yaşam koşulları, onu yalnız ve uzun günlere mahkûm etmeye devam etmektedir. Murayda’nın hikâyesine gelince, kendi sözleriyle aşağıda şu şekilde aktarılmıştır:

“Her gün güneş doğmadan önce uyanıyorum. Kayığı hazırlıyorum. Sonra annemi çalıştığı lokantaya bırakıyor ve işe çıkıyorum. Benim işim kayıkçılık. İnsanlar

bir yerden bir yere gitmek istediklerinde onları taşıyım. O gün para kazansam da kazanmasam da kayığın sahibine 15 peso ödemek zorundayım. Çünkü bir kayığım yok ve bu kiralık” (Murayda, 7. Bölüm, 15.10).

Kotavato’nun nehir kısmında yaşayanlar için, su hem bir kaynak hem de önemli bir geçim kaynağı olduğundan nehirde aileler kayıkçılık ve balıkçılıkla geçimlerini sağlamaktadır. Yine ailenin neredeyse tüm üyelerinin çalışmak zorunda olduğu ve gündelik yaşam deneyimlerinin aktarıldığı bu bölümde de ekonomik koşulların aile kurumu üzerinde oldukça belirleyici bir faktör olduğu ortaya çıkmaktadır.

Çöl Yolcuları (Bölüm 8): Çöl Yolcularının “göçebe” yaşamlarının sunulduğu sekizinci bölümde; on iki yaşında olan İbrahim ve kardeşi Yahya’nın çöldeki develeriyle birlikte yaptıkları, günler boyunca süren zorlu yolculuğun hikâyesi anlatılmaktadır ve bu hikâye, Libya sınırına yakın Çad çöllerinde geçmektedir.

“Maçlar oynanırken stadyumlarda, metroya otobüse ya da taksiye binerken iş çıkışı insanlar şehirlerde, sınavlara hazırlanırken gençler kariyer hayaliyle tatil rezervasyonları yapılırken ardi ardına, lokantalar ve kahve dükkânları dolup taşarken hafta sonları vitrinler süslenip indirim reyonları açıldığında, bütün bunların çok uzağında ıssızlığın ortasında çölde bir hikâye başlar. Çöller dünyanın en ıssız ve en zorlu yerleridir. Buna rağmen insanlar çölde yaşamaya devam eder” (8. Bölüm, 2.30).

Şekil 8. Çöl Yolcuları

Burada, çöl yolcularının konu edindiği ana tema olan “çocukluk” olgusunun belirgin bir şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. Farklı toplumlarda yaşlıları eğitim hizmetlerinden okullar aracılığıyla yararlanırken, İbrahim ve Yahya bu durumdan oldukça uzak kalmaktadır. Bu sebeple, “fırsat eşitsizliği” onların içinde bulundukları toplumsal gerçeklik ile belirginlik göstermektedir.

“Dünyanın birçok yerinde çocuklar okula gitmek için hazırlık yapıp erkenden yatarlar. Ancak İbrahim ve Yahya’nın gidebilecekleri bir okul yok. Bu uçsuz ve bucaksız çöl okulunda erken yaşta büyümek ve kendi başlarının çaresine bakmayı öğrenmek zorundalar. Evlerinden çok uzakta ıssız çölün ortasında onları çok uzun bir gece bekliyor” (8. Bölüm, 26.18).

Geleneksel aile yapısı, ekonomik anlamda bir üretim birimi olarak şekillenmektedir. Bu aile yapısında çocuklar, bu üretim biriminin birer parçasıdır (Özyurt, 2013, s.170). Bir yandan sosyal ve ekonomik koşulların yetersizliği nedeniyle zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak için mücadele ederken, diğer yandan da hayata erken atılmanın verdiği yük ile çocukluk sürecini duygusal doyum noktasında yaşamaktan mahrum olmaktadır.

“Çölde yaşayan aileler, gıdaya ulaşabilmek için uzun yolculuklara çıkmak zorunda. Bu onların hayatının sıradan bir parçası (8. Bölüm, 19.34). *Burada, yer altı zenginlikleri yüzünden işgale uğramamış hayatları ellerinden alınmamış insanlar yaşardı. Ticaret kervanları uğramasa da her gün binlerce hayvan buraya su için geliyor. Kurtaşı tepelerinin ardından kaynayan su, burada büyük bir nimete dönüşüyor”* (8. Bölüm, 20.54).

Yukarıdaki ifadeler, insanların yaşamış olduğu sosyal, ekonomik ve kültürel deneyimlerin toplumdan topluma kültürden kültüre farklılık gösterdiğinin bir örneğini sunmaktadır. Suriye örneğinde olduğu gibi doğrudan işgal anlayışlı emperyalizmin getirdiği toplumsal sonuçlar olmasa da kuraklığın işgal ettiği ıssız çöllerde geçen zorlu bir yaşantının Çad çöllerinde geçtiğini söylemek mümkündür.

Bozkırın Bekçileri (Bölüm 9): *Bozkırın Bekçileri*, Moğolistan’da yaşayan Berdihat ve ailesinin yaşam biçimlerinin anlatıldığı dokuzuncu bölümü oluşturmaktadır. Bu bölümde, ana temalar göçebelik, kent ve gelenekler olmak üzere üç temel üzerine konumlanmaktadır.

Şekil 9. Bozkırın Bekçileri

“Ben bozkırda doğdum. Babam ve onun babası hep göç yollarında doğdu. Bu topraklarda ovalarda yaşamayı seviyorum. Çocuklarım da seviyor (Berdihat, 3.02). Çocuklarımdan biri okumak için şehre gitti. Ve öğrendim ki hastaymış. Burada olsa bu şifalı otlarla onu hemen iyileştirirdim. Ailemi korumak zorundayım. Hayvanlarımı korumak zorundayım. Hepsi bana Allah’ın emaneti. Bozkırda bir erkek güçlü olmak zorunda. Burada hayat zor. Ama başka yerde yaşayamam” (Berdihat, 4.17).

Lefebvre’nin (2007) işaret ettiği gibi modern dünyanın üzerine inşa edilen bir toplumsal yaşamdan oldukça farklı kültürel deneyimlerin yaşandığı bozkırda, sınırlı imkanlar doğrultusunda doğayla iç içe yaşayan bir ailenin gündelik yaşantısı anlatılmaktadır. Aile olmanın bozkırda da en temel sosyal değerlerden birisi olduğunu Berdihat’ın yukarıda geçen sözlerinde görmek mümkündür.

“Burada herkesin bir görevi var. Evin küçük oğlu ısınmak için hayvanların geride bıraktığı değerli şeyleri topluyor. Evin hanımı ise dünyanın en geniş mutfağında buharlı makinesini çalıştırıyor. Ankastre ocakta yemekler pişerken uzaktan sürünün ayak sesleri işitiliyor (Metafor-Bozkır/Modernleşme). Yorgunluk, açlık ve biten gün. Bu ıssız bozkırda aileyi bir sofranın etrafında buluşturuyor. Evin en değerli ve en yağlı

kısımları ise hep ufaklığın oluyor. Hava kararıp bozkır akıl almaz soğuğa teslim olurken küçük çadır aile olmanın sıcaklığıyla ısınıyor” (9. Bölüm, 5.18).

İş bölümüne dayalı ilişkiler ağıyla örülen aile bağları, kültürel açıdan farklı toplumlarda değişik gibi görünse de burada aile olmanın temelinde yatan esas unsurun, manevi/işsel olarak hissedilen “samimiyet” duygusunda tüm anlamların benzer izler taşıdığı söylenebilir.

Beklenen Gün (Bölüm 10): Beklenen Gün’ün konusunun işlendiği onuncu bölümde, işgal yoksulluk ve sömürü ana temaları ele alınmaktadır. Bu belgeselin ana karakteri olan Azizullah’ın işgal sebebiyle oğlunun ölümünden sonra torunu Hatice ile Afganistan’da geçirdiği yaşam hikayesinden bir kesit sunulmaktadır.

“Dünyanın bazı bölgeleri aslında bize gösterilenden farklıdır. Birkaç yüz kilometrede bir ırkların ve kanunların değiştiği Afganistan toprakları yeryüzünün en nadide yerlerinden biridir. Tabiat bazı bölgelerde fazlasıyla çetin hayatsa alıştığımızdan farklıdır. Baş edilemez doğası, ulaşılmaz dağları, burada yaşayanların hayatını derinden etkiler. Böylece daima bu topraklar, zorluğa alışkın, özgürlüğüne düşkün insanların diyarı olmuştur. Ancak burada yaşayanlar, son iki yüzyılda iki işgale direnmek zorunda kaldı. Sovyetler Birliği ve Amerika işgali sırasında milyonlarca insan öldü. Milyonlarcası da engelli kaldı. İşgal günümüzde de devam ediyor ve Afganistan halkı her gün bedel ödüyor. Bu bedeli en ağır ödeyenlerden biri de kimseye zararı olmayan ve kendi halinde yaşayan Azizullah” (10. Bölüm, 2.09).

Berger ve Luckmann (2008)’ın gündelik yaşama ilişkin öne sürdükleri düşüncelerinde “meşrulaştırma” kavramının önemi vurgulanmaktadır. Burada kavramın, Hatice karakterinin çocukluk yıllarının bir kısmını resmi kimliği olmadan sürdürdüğü görülmektedir. Bu durum, modern toplumsal yaşamda bireylerin karşılıklarına çıkabilecek önemli problem biri olarak algılanır. Çünkü kimlik olmadan kamusal alanda yaşamı idame ettirebilmek mümkün görünmemektedir.

“Dünyanın merkezindeki ateş, kâinatın altı evrede yaratılışı, çamurdan var olan beşer ve hamurun ekmeğe dönüştüğü o an. Her şey olup biterken durmadan, daima geçen milyarlarca insan ne çok umut ne çok hüznün ve ne kadar çok yaşam sadece onlardan birisidir hikâyesi anlatılan. Hatice bugün dedesiyle birlikte şehre gidecek. Bu yaşına kadar çıkartamadığı kimliğine kavuşacak. Dede ve torunu birlikte günler geçirecekler. Bu yolculukta birbirlerini daha iyi tanıyacaklar. Sıklıkla çöken toprak yollar geçir verirse bir kamyonetin kasasında saatlerce yol gidecekler. Köyler, kasabalar tek

tek kaybolacak. Dağlar aşılabacak, nehirler geçilecek ve sonunda yol onları şehre götürecektir” (10. Bölüm, 15.56).

Şekil 10. Beklenen Gün

“İlk fotoğrafı çekildiğinde bir kız, âlemin renklerine bir renk katmak istediğinde kimseden habersiz, gülmek en çok ona yakıştığı anda tam da o anda içi içine sığmadığında dünyada bir şey olur. Nasıl da akıl almaz bir sırdır o. Küçük bir kalbe, sonsuz sevgi, sınırsız bir sevgi nasıl sığar. Azizullah, yıllar önce oğlunun öldüğü o yere nişaneyi diktiğinde bir gün Hatice’nin büyüüyüp oyunlar oynayacağını düşünmüş müdür? Peki, bir taş iki dünya arasında nasıl köprü olabilir. Belki de beklenen gün o kadar uzak değildir. Kim bilir. Bu, daha doğmadan babasını kaybeden küçük bir kızın hikâyesi. Bu hesaplaşacağı günü sabırla bekleyenlerin hikâyesi. Bu Afganistan’da yaşayan yüzbinlerce çocuğun hikâyesi” (10. Bölüm, 19.49).

Tarihte savaşlar, işgaller gibi toplumsal olayların sonrasında meydana gelen travmatik yaşantılar, her ne kadar aile kurumu için doğrudan bir tehdit unsuru olarak görünse de toplumsal ve tarihsel dünyanın inşasını mümkün kılan insanların, bu koşullar altında bile aile olmanın bilincini yitirmedikleri

ve aile kurumunu korumak adına üstlendikleri rolleri yerine getirme çabası içinde oldukları bu belgeselde gözlenmektedir.

Büyük Dua (Bölüm 11): *Büyük Dua*, savaş ve darbe sebepleriyle ebeveynlerini (babalarını) yitirmiş olan Gina ve Alpaslan'ın iki kıtayı bir mektupla ve aynı hikayeyle birleştiren yaşantılarını konu almaktadır. Bu bölüm, çocuk hizmetleri, darbe, tarih, haberleşme, mektup, duygular ve dil ana temaları üzerine şekillenmektedir.

Şekil 11. *Büyük Dua*

“Yeryüzü titreyip sarsıldığında, denizler kabarıp yarıldığında, dev dalgalar tepeleri aşip şehri vurduğunda burada yaşayanlar için felaket kaçınılmazdı. Endonezya’nın Ace bölgesi, büyük bir afetle yıkıma uğramış tsunami yüz yetmiş bir insanın ölümüne neden olmuştu. Aradan yıllar geçti ve felaket günlerinde atılan tohum filizlenip yeşerdi. Böylece birbirine uzak iki diyar arasında güçlü bir bağ kuruldu. Dillerin, renklerin farklı fakat gönüllerin bir olduğu kardeşlik bağı. (11. Bölüm, 26.18). Bu birbirinden çok uzak olsalar da kalpleri birlikte çarpan büyük bir ailenin hikayesi. Bu kabul olunmuş duanın hikayesi. Bu bizim hikayemiz” (11. Bölüm, 2.15).

Gina, her sabah yetimhanedeki diğer çocuklarla birlikte okula gitmek için Açe'den yola çıkmaktadır. Her gün aynı yere oturup babasını düşünmektedir. Ebeveynleri olmadan yaşamın zorluklarını deneyimleyen ve birbirlerinden uzak iki ayrı diyarda yaşayan Alpaslan ve Gina'nın hikayeleri kıtaları birleştirmektedir.

"Sekiz yaşındaki Gina sınıfının en başarılı öğrencilerinden biri. Ancak diğer çocuklardan tek farkı bu değil. Her gün okula yetimhaneden geliyor. Okumayı resim yapmayı ve mektup yazmayı seviyor. Yazdığı mektuplar kıtaların ötesinde başkalarının hayatını değiştiriyor. Derler ki bir kelebeğin kanat çırpışları başka bir kıtada fırtınalara sebep olabilir. Peki bir mektup neler yapabilir. Pencereden baktığında gelmeyecek olsa da, sımsıkı sarılamayacak olsa da sevgiyle dünya döndükçe arayış hiç bitmeyecek. İlk yürüyüşünü hatırlayan, ilk gülüşün için sevinçle ağlayan bu adamın mirası seni yola düşürmeye devam edecek. Şimdi yeniden düşün seni bu topraklara getiren şey neydi. Beş asır önce aynı yolu kimler, neden gelmişti?" (11. Bölüm, 11.06).

"Bundan yaklaşık beş yüz yıl önce buraya (Endonezya) Osmanlı donanması da gelmişti. Onları yola düşüren şey de bir mektuptu. Mektupta Açe sultanı Portekiz işgaline karşı Osmanlı sultanından yardım istiyor ve bu toprakların da Osmanlı yurdu olduğunu söylüyordu. Aradan beş asır geçtikten sonra bir genç (Alpaslan) aynı topraklarda yürüyor. Tarihin mirası onu hiç yalnız bırakmıyor" (11. Bölüm, 14.34). "Bazen ders çalışırken dalıp uzak diyarlara gidiyorum. Bir bilerseniz nereleri geziyorum. Sonra bir bakıyorum aynı yerdeyim. Dünyayı gerçekten gezip görmek isterdim...Bazen babamı çok özliyorum. Beni okula onun götürmesini isterdim. Derslerimde ne kadar başarılı olduğumu görmesini isterdim" (Gina, 11. Bölüm, 10.45).

Görüldüğü gibi, bu ifadeler iletişimin hangi araçlarla sağlanırsa sağlansın toplumsal etkileşim boyutundaki etkisinin gücünü ortaya koymaktadır. Birbirinden farklı toplumlar her ne kadar farklı kültürlerle ve farklı dillere sahip olsalar da insanların tüm toplumlarda ortak değer olan "Aile Olmak" konusundaki hassasiyetleri belgeselde simgesel olarak tüm duygusal/manevi/içsel davranış örüntüleriyle sanatsal boyutta izleyenlere sunulmuştur.

Belgesel serisinin final kısmını oluşturan bu bölümde tıpkı diğer bölümlerde de yansıtıldığı gibi, yaşamın tüm tehditlerine rağmen aile kurumunu korumaya yönelik ciddi çabalar yer almaktadır. Böylelikle, güçlü aile yapısını korumanın ve toplumda ailenin çözülmesi ve dağılmasına yönelik tehditlere karşı önlem almanın önemi ortaya çıkmaktadır (Can, 2014, s.78).

Sonuç

Bu çalışmada, aile kurumuna yönelik farklı kültürel deneyimler, TRTBELGESEL’de yayınlanmış olan “Aile Olmak” başlıklı belgesel serisi örneği üzerinden sosyolojik olarak incelenmektedir. TRTBELGESEL’de yayınlanan ve on bir bölümden oluşan “Aile Olmak” adlı belgesel serisi, tarihsel süreç boyunca gündelik yaşamın tüm zorluklarına rağmen onlarla mücadele eden insanları, onların yaşam deneyimlerini ele alan ve sosyolojik olarak literatüre katkı sunacağı düşünülen, konusu itibarıyla araştırılması ve incelenmesi elzem görülen niteliksel bir görsel materyaldir. Her bölüm, farklı kültürlerden, karakterlerden ve hikâyelerden derlenerek gerek görsel gerek işitsel gerek sözselsel ve gerekse de anlatsal olarak sembolik anlamda bir mozaik sunmaktadır. Gündelik yaşamın, farklı toplumlarda ne şekilde ve nasıl deneyimlendiğinin anlatıldığı bu belgesel serisinde, her konu toplumsal gerçekliği farklı yönleriyle anlamlandırmamızı, yorumlamamızı ve değerlendirmemizi sağlamaktadır. Belgesel’in, her şeyden önce ve en önemlisi de niteliksel olarak bu farklı kültürler ve farklı yaşantı deneyimleri üzerinden insan olma kabiliyetini unutmadan “empati” kurabilme, toplumsal gerçeklik ve gündelik yaşama ilişkin farkındalık oluşturma amacı taşıdığını söylemek mümkün olmaktadır.

EXTENDED ABSTRACT

**Sociological Analysis of Threats Against Family
Institution in Terms of Different Cultural Experiences**

*

Ayşegül Demir
Sinop University

In this study, it is aimed to examine the sociological analysis of the threats against the family institution in terms of different cultural experiences, through the example of the documentary series titled "Being a Family" published in TRTBELGESEL. In this study, the concepts of "everyday life" and culture of the Social Constructive Approach have been dealt with as the focal point in theory.

Qualitative research methods were used in the study, as it was aimed to deeply understand the different cultural experiences of threats to the institution of the family and different dynamics in daily life with various aspects. When the technological possibilities are considered, the audiovisual evidence, which is a qualitative research example and which is behind social phenomena, should be monitored, used and analyzed in document analysis method. In this respect, audio / visual categories mediate the researcher to contribute directly or indirectly to the document. During the use of documents, the researcher determines its priority and then configures the data accordingly according to distinctions and classifications (Seggie and Bayyurt, 2015, p.284).

The findings of the study include the findings of the data obtained from eleven documentary series called "Being a Family" published in TRTBELGESEL. The first subject of the study, New Heroes, "expatriate"; Under the Olive Trees, which constitutes the second subject, Refugee, "Space, Disability, Trauma, Health-Malnutrition"; In Pursuit of Dreams that constitutes its third subject; "Unqualified Labor Force"; The fourth subject is "Where the Desert Begins", "Settlement-Transportation, Drought, Agriculture-Livestock, Settlement-Transportation, Health-Aging, Craft-Capital, Education / Opportunity Inequality"; The fifth subject of the City's Last Residents, "War, Migration,

Communication"; Happy Holidays, "Imperialism, Tourism, Cultural Corruption, Values, Inequality"; Two Stories On Water, "Fish Farming, Capitalism, Everyday Life", which constitutes its seventh subject; Desert Travelers, which constitute the eighth subject, "Childhood", the ninth subject of the Steppe Watchers, "Nomadism, City, Traditions"; The tenth subject, the Expected Day, "Occupation, Poverty, Exploitation"; The eleventh subject, Great Dua, includes the main themes of "Child Services, Coup-History, Communication / Letter, Feelings-Language". The experiences of people living in different countries about the family life in the documentary are quite meaningful in terms of providing an awareness to the society we live in.

Symbolically, in the documentary "to be a family", a feast of indications about the family "life" styles of societies living in different cultures is presented, both visually and audibly. When it comes to the content of the documentary series, it is possible to interpret, describe, interpret and evaluate all social, economic and historical processes in daily life, from the streets to global processes, through indicators. Each episode presents a mosaic in a symbolic sense both visually, auditory, verbal and narrative, compiled from different cultures, characters and stories.

In this documentary series, where daily life is experienced in different societies and how it is experienced, each subject enables us to understand, interpret and evaluate social reality from different aspects. It is possible to say that the documentary aims to "empathize", create awareness about social reality and daily life without forgetting the ability to be human through these different cultures and different life experiences, first of all and most importantly, qualitatively.

Kaynakça / References

- Berger, P. L., ve Luckmann, T. (2008). *Gerçekliğin sosyal inşası bir bilgi sosyolojisi incelemesi*. (V. S. Öğütte, Çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal bilimlerde içerik analizi teknik ve örnek çalışmalar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Can, İ. (2014). Moderniteden postmoderniteye ailenin ontolojisi ya da modern çekirdek aile çerezleşiyor mu?. M. Aydın (Ed.). *Aile Sosyolojisi Yazıları*. İstanbul: Açılımkitap.
- Canatan, K. (2013). Klasik Türk düşüncesinde ailevi değerler. K. Canatan ve E. Yıldırım (Ed.). *Aile Sosyolojisi*. İstanbul: Açılımkitap.

- De Landa, M. (2006). *Çizgisel olmayan tarih bin yılın öyküsü*. (E. Kılıç, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Demir, A. (2020). Afetlerde dezavantajlı gruplar. İ. Can (Ed.). *Afet Sosyolojisi*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Gardiner, M. (2016). *Gündelik hayat eleştirileri*. (D. Özçetin, B. Taşdemir ve B. Özçetin, Çev.). Ankara: Heretik Yayınları.
- Lefebvre, H. (2007). *Modern Dünyada gündelik hayat I*. (I. Gürbüz, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Mayring, P. (2011). *Nitel sosyal araştırmaya giriş*. (A. Gümüş ve M. S. Durgun, Çev.). Ankara: BilgeSu.
- Mcfarlane, C. (2013). İlişkisel sosyoloji: Teorik anti-hümanizm ve insan-dışı meselesi. C. Powell ve F. Dépelteau, (Ed.). *İlişkisel Sosyoloji*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Önür, N. (2005). Toplumsal ilişkiler sürecinde iletişim. S. Güçlü. (Ed.). *Kurumlara Sosyolojik Bakış*. İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Özyurt, C. (2013). Çocukluk sosyolojisi. K. Canatan ve E. Yıldırım (Ed.). *Aile Sosyolojisi*. İstanbul: Açılımkitap.
- Sarı, Ö. (2013). Aile kurumu ve ailenin tanımı. M. Aydın (Ed.). *Sistemantik Aile Sosyolojisi*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Searle, J. R. (2005). *Toplumsal gerçekliğin inşası*. (M. Macit ve F. Özpilavcı, Çev.). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Seggie, F. N. ve Bayyurt, Y. (2015). Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımlar. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Subaşı, N. (2014). Toplumsal değişme, aile ve yeni risk alanları. M. Aydın (Ed.). *Aile Sosyolojisi Yazıları*. İstanbul: Açılımkitap.
- Toksoy, N. G. (2019). Görsel sosyolojik saha araştırmaları ve fotoğraf. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(41), 362-373.
- Trt Belgesel (2019). *Aile Olmak*. [Videoblog]. <https://www.trtbelgesel.com.tr/kultur-antropoloji/aile-olmak> adresinden erişilmiştir.

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Demir, A. (2020). Aile kurumuna yönelik tehditlerin farklı kültürel deneyimler açısından sosyolojik incelemesi. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(32), 5422-5450. DOI: 10.26466/opus.812891